

Güfte Şairi ve Bestekar Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa'nın Güfte Mecmuası ve Eserleri

Betül PAKSOY

Arş. Gör, Düzce Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Düzce, Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2722-726X>

ROR ID: <https://ror.org/04175wc52>

betulpaksoy@duzce.edu.tr

Atıf Bilgisi

PAKSOY, Betül. "Güfte Şairi ve Bestekar Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa'nın *Güfte Mecmuası* ve Eserleri". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 53 (Bahar 2025), 293-326.

Geliş Tarihi	05.04.2025
Kabul Tarihi	25.04.2025
Yayın Tarihi	12.07.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	tkidergisii@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

ÖZET

Güfte mecmuaları, sözlü musikinin yazılı kaynakları arasında yer alır ve eski güftelerin günümüze ulaşmasında önemli rol oynar. Şiir ve musiki arasındaki ayrılmaz ilişkiyi gösteren bu mecmualar; güftelerdeki makam, usûl, güftekar ve bestekar kayıtları gibi detaylarla hem musiki hem de edebiyat tarihi açısından değerli kaynaklardır. Günümüzde incelenmeyi bekleyen birçok güfte mecmuası bulunmaktadır. Bunlardan biri de, çalışmamıza konu olan, 1802'de Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa'nın derlediği Güfte Mecmuası'dır. Bu mecmua, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi Şevket Rado Yazmaları koleksiyonunda, SR 078 numarasıyla "Şarkı Mecmuası" adıyla yer almaktadır.

Mecmuayı derleyen Dûrbînîzâde hakkında çok az bilgi vardır. Osmanlı döneminde Enderun'da eğitim alarak 1802 yılında Harameyn Evkâf Muhasebesi'nde başkatiplik yaptığı bilinmektedir. Miskal ya da musikar adı verilen üflemeli bir çalgı çalan Dûrbînîzâde, II. Mahmud'un musahiplerindendir. Sarayda düzenlenen musiki fasıllarına katılması ve padişaha yakın biri olması, hazırladığı güfte mecmuasının değerini artırmaktadır. Özellikle 18. yüzyılın müzik repertuarını içeren mecmua, yazıldığı dönemden önceki pek çok musiki eserini de içermektedir. Bu mecmuadan, Dûrbînîzâde'nin sadece derleyici değil; aynı zamanda bestekar ve güfte şairi olarak da Osmanlı musiki ve edebiyat tarihinde önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Mecmuada, onun başka şairlerin şiirlerine yaptığı bestelerin yanı sıra, "Miskâlî" veya "Mûsikârî" mahlaslarıyla yazdığı kendi güfteleri de yer almaktadır.

Bu çalışmada, güfte mecmuaları literatüründe önemli bir yere sahip olan Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa'nın Güfte Mecmuası kısaca tanıtılmış ve ardından bestekarı olduğu düşünülen şiirler ile kendi yazdığı güftelere yer verilmiştir. Çalışma kapsamında, 1052 bestelenmiş şiir içeren Dûrbînîzâde Mecmuası incelenmiş, bu eserlerden 24'ünün bestesinin Dûrbînîzâde'ye ait olduğu belirlenmiştir. Bu 24 eserin 6'sında ise Dûrbînîzâde hem bestekar hem de güfte şairidir.

Anahtar Kelimeler

Klasik Türk Musikisi, Güfte Mecmuası, bestekar, güfte şairi, Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa, Miskâlî, Mûsikârî.

Songwriter and Composer Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa's Lyric Book and Works

Betül PAKSOY

Research Assistant, Düzce University, Faculty of Arts and Sciences, Department of
Turkish Language and Literature, Düzce, Turkey.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2722-726X>

ROR ID: <https://ror.org/04175wc52>

betulpaksoy@duzce.edu.tr

Citation

PAKSOY, Betül. "Songwriter and Composer Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa's *Lyric Book and Works*". *The Journal of Turkish Studies*, 53 (Spring 2025), 293-326.

Date of Submission	05.04.2025
Date of Acceptance	25.04.2025
Date of Publication	12.07.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	tkidergisii@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

ABSTRACT

Lyric Books are one of the written sources of oral music and play an important role in the preservation of old lyrics. These compilations, which show the inseparable relationship between poetry and music, are valuable sources in terms of both music and literary history with details such as makam, usul, guftekar and composer records in the lyrics. Today, there are many books of lyrics waiting to be analysed. One of them, which is the subject of this study, is the book of lyrics compiled by Durbinizade Hafız Mustafa in 1802. This compendium can be found in the Şeşket Rado Manuscripts Collection of the Istanbul Research Institute Library under the title 'Songs Book' with the number SR 078.

There is very little information about Durbinizade, the compiler of the Majmua. It is known that he was educated in the Enderun during the Ottoman period and in 1802 he became the chief clerk of the Haremeyn Evkaf Accounting Office. Durbinizade, who played a wind instrument called muskal or musikar, was one of the musahip of Mahmud II. The fact that he participated in the musical fasls organised in the palace and was close to the Sultan increases the value of his collection of lyrics. The compendium, which contains the musical repertoire of the 18th century, also includes many musical works from before the period in which it was written. It is clear from this collection that Durbinizade had an important place in the history of Ottoman music and literature not only as a compiler but also as a composer and lyricist. In addition to his compositions to other poets' poems, the collection also includes his own lyrics written under the pseudonyms 'Miskali' or 'Musikari'.

In this study, the Lyric Book of Durbinizade Hafız Mustafa, which has an important place in the literature of Lyrics Books, is briefly introduced and then the poems that are thought to be composed by him and the lyrics he wrote himself are included. Within the scope of the study, Durbinizade's Majmua, which contains 1052 composed poems, was analysed and it was determined that 24 of these works were composed by Durbinizade. In 6 of these 24 works, Durbinizade is both composer and lyricist.

Keywords

Classical Turkish Music, Lyric Book, composer, poet, Durbinizade Hafız Mustafa, Miskali, Musikari.

I. Giriş

Mecmua, Arapça kökenli olup “cem” kelimesinden türemiştir ve sözlüklerde “Toplanıp biriktirilmiş şeylerin hepsi; içinde şiirler, seçilmiş söz ve yazılar bulunan el yazması kitap; koleksiyon” şeklinde tanımlanır¹. Terim olarak ise çeşitli şiir, münşeât ve güfte gibi metinlerin bir araya getirildiği yazmaları ifade eder². Genel olarak mecmualar, farklı şair ve yazarların dinî ve din dışı içeriklerden oluşan derleme eserleridir³.

Güfte ise Farsça “goften” fiilinden türemiş olup Türk müziğinde bestelenmiş şiirlerin sözlerini ifade eder⁴. Türk musikisinde “kâr, beste, semâî, şarkı, türkû, ilâhi, nefes gibi dinî ve din dışı formlarla bestelenen eserlerin sözü” manasında kullanılır. Günümüzde bu manaya gelen “şarkı sözü” tabiri yaygınlaşmıştır⁵.

Güftelerin derlenmesiyle oluşturulan güfte mecmuaları, klasik Türk musikisi repertuarının korunmasında ve günümüze ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Türk musikisi, tarih boyunca meşk yöntemiyle ustadan çırağa aktararak öğretilmiş ve icra edilmiştir. Bu yöntem, eserlerin sözlü olarak ezberlenmesine dayandığı için zamanla farklı yorumların ortaya çıkmasına ve bazı eserlerin kaybolmasına neden olmuştur. Nota kullanımının sınırlı olması da repertuarın yazılı olarak kaydedilmesini zorlaştırmıştır. Bu noktada güfte mecmuaları, eserlerin sözlerini derleyerek musikinin genel çerçevesini korumaya katkı sağlamış, bazı melodiler unutulsa bile eserlerin varlığının tespit edilmesine imkan tanımıştır. Böylece güfte mecmuaları, Türk musikisinin tarihsel sürekliliğini sağlamada önemli bir yazılı kaynak olarak değerlendirilmiştir⁶.

Müzikoloji açısından güfte mecmuaları önemli bir rol oynarken, Klasik Türk musikisi ve divan edebiyatı arasındaki güçlü ilişkiyi anlamak açısından da önemli kaynaklar arasında sayılmaktadır. Klasik Türk musikisi

¹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2012, 689; <https://lugatim.com/s/mecmua> (e.t. 21.03.2025)

² Ahmet Mermer-Neslihan Koç Keskin, *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, 66.

³ Mustafa Uzun, “Mecmua”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara 2003, 265.

⁴ Yılmaz Öztuna, “Güfte”, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, C. I, Kültür Bakanlığı, Ankara 1990, 311.

⁵ İsmail Hakkı Özkan, “Güfte”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 14, İstanbul 1996, 217.

⁶ Cem Behar, *Osmanlı Türk Musikisi'nin Kısa Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019, 18-21.

repertuarı, kâr, nakış, beste, semâî, şarkı, türkû gibi farklı formlardaki eserlerden oluşur ve bu eserlerin güfteleri çoğunlukla aruz vezniyle yazılmış gazel, şarkı, rubâî, kıta ve müstezad gibi divan edebiyatı nazım biçimlerinden alınmıştır. Aruz vezni ile Türk musikisi usûlleri arasındaki uyum, güfte-beste ilişkisini güçlendirmiş ve iki sanat dalı arasında organik bir bağ kurulmasına katkıda bulunmuştur⁷. Şiir ve musiki arasındaki ilişki yalnızca yapısal özelliklerle sınırlı kalmaz; divan şiiri içerik açısından incelendiğinde, bazı şairler; makam, usûl ve çalgı aletleri gibi musikiye ait terimleri sanatkârane bir üslupla şiirlerine işleyerek, bu iki sanat dalının ayrılmaz bir bütün olduğunu gözler önüne serer⁸.

Kütüphane kataloglarında *Mecmû'a-i Beste ve Semâ'î*, *Mecmû'a-i Mûsikî*, *Mecmû'a-i İlâhiyyât*, *Mecmû'a-i Sâz u Söz*, *Güfte Mecmû'ası*, *Şarkı Mecmû'ası*, *Şarkı ve Gazel Mecmû'ası*, *Şarkı Güfteleri*, *Beste ve Güfte Mecmû'ası*, *Şarkı ve Türkü Mecmû'ası*, *İlâhî Mecmû'ası*, *Usûl ve Şarkı Mecmû'ası*⁹ gibi adlandırmalarla kayıtlı olan güfte mecmuaları; içeriklerine göre 5 farklı gruba ayrılmaktadır. Bunlar; fasıl, şarkı, ilâhî, âyin-i şerif, mevlîd ve mîrâciye mecmualarıdır¹⁰.

Recep Uslu'ya göre düzenlerine göre güfte mecmuaları; tam mecmualar, seçme şarkılar içeren mecmualar ve şiir ve notlar arasında

⁷ İsmail Hakkı Özkan, "a.g.m.", 217.

⁸ Bu gibi çalışmalar için bkz. Metin Akkuş, "Klasik Türk Edebiyatı-Müzik İlişkileri Açısından Bir Şiir Örneğinin Anlamlandırılması", *Klasik Türk Edebiyatının Ses ve Anlam Dünyası Sempozyumu: Prof. Dr. Halûk İpekten Anısına -10-11 Ekim 2019 Bildiri Kitabı*, Düzce Üniversitesi Yayınları, Düzce 2020, 134-157; Gülçin Yahya Kaçar, "Klasik Türk Müsikisi Ve Klasik Türk Edebiyatı Arasındaki Etkileşim", *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, C. 3, S. 1, Sivas 2017; Ali Cançelik, XVIII. Yüzyıl Divan Şiiri ve Musiki İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010; Ayşegül Nair, *Divan Şiirinde Musiki ve Makamlar*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 1999; Emrah Bilgin, "Divan Şiirinde Geçen Musiki İstilahlarına Dair Genel Bir Tasnif Denemesi", *Journal of Turkish Language and Literature*, C. 60, S. 2, 2020, 517-537.

⁹ Kamil Ali Gıynaş, "Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 25, 2011, 246-247; Mustafa Çıpan, "Güfte ve Şiir Mecmualarımız Hakkında Bir Değerlendirme: Derviş Avnî Güfte ve Şiir Mecmuası". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (Haz. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım), Turkuaz Yayınları, İstanbul 2012, 206.

¹⁰ Harun Korkmaz, *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'ndeki Musiki Yazmalarının Kataloğu*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014, 46.

bestelerin bulunduğu mecmualar olmak üzere üç gruba ayrılır. Konularına göre ise dinî ve din dışı güfte mecmuaları olarak iki grupta incelenir. Tam ve seçme şarkılardan oluşan mecmualarda genellikle makam fihristi yer alırken, şiir mecmualarında bu tür bir liste bulunmaz. Ayrıca, tam güfte mecmualarında eserler belirli bir düzene göre sıralanarak önce kârlara, ardından nakış, semâî ve şarkılara yer verilir. Buna karşılık, şiir mecmuaları ve not defteri niteliğindeki eserlerde belirli bir sistematik sıralama görülmez¹¹.

Güfte mecmuaları arasında dinî musikinin hemen her formundaki güftelerin kaydedildiği *Müstakimzâde Mecmuası*¹², din dışı güfte mecmuaları içinde ise *Hâfız Post Mecmuası*¹³ ile *Hekimbaşı Abdülaziz Efendi Mecmuası*¹⁴ klasik güfte mecmualarına örnek oluşturacak önemli eserlerdir. Matbu güfte mecmualarına örnek olarak XIX. yüzyılda Müezzınbaşı Mehmed Hâşim Bey tarafından kaleme alınan *Musiki Mecmuası*¹⁵ ile Ahmet Avni Konuk'un *Hânende*¹⁶ adlı eserleri anılmalıdır. Zamanının en önemli ve klasikleşmiş

¹¹ Recep Uslu, "Türk Müziği Eğitim Tarihinde Güfte Mecmuaları ve İncelenme Esasları Üzerine Tespitler", *Müzikte 2000 Sempozyumu*, (Haz. Yrd. Doç. Dr. Göktan Ay), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, 161-164.

¹² Bu eser üzerine yapılan çalışma hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Şengül Sağman, *Müstakimzade'nin "Mecmua-i İlahiyyat" adlı güfte mecmuası: 2 cilt*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2001.

¹³ Bu mecmua üzerine yapılan çalışma hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Nilgün Doğrusöz, *Hafız Post Güfte Mecmuası*. Yüksek lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993.

¹⁴ Eser üzerine yapılan çalışmalar için Bkz. Fatma Emine Berksan, *Hekimbaşı Abdülaziz Efendi'nin Güfte Mecmuası'ndaki şarkılar*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010; Erdal Kılıç, *Mecmûa-yı Letâîf fi Sandukati'l-me'ârif*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.

¹⁵ Eser üzerine detaylı bilgi için Bkz. Bülent Okan, *Müzikte Batılılaşma Hareketleri Işığında Hâşim Bey Mecmûası*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2015.

¹⁶ Eser üzerine yapılan çalışmalar için Bkz. Mustafa Doğan Dikmen, *Hânende Mecmuası'nın İlk Yedi Makamının Eserlerinin Güftelerinin Osmanlıca'dan Çevirisi ve İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994; Ceyhan Toz, *Ahmet Avni Konuk'un Hanende Mecmuası Osmanlıca'dan Türkçeye çevirisi (Mukaddime ve 84/217 sahifeleri)* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999; Beyhan Toz, *Ahmet Avni Konuk'un Hanende Mecmuası'nda Basit Makam Fasılları 219-720 Sahifeleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000.

güfte derlemeleri arasında yer alan bu iki eser daha sonra yapılan antoloji çalışmalarına kaynaklık etmiştir¹⁷.

Günümüze dinî ve din dışı içerikli çok sayıda güfte mecmuası ulaşmış olup bir kısmı araştırmacılar tarafından incelenmiş, bir kısmı ise hâlâ incelenmeyi beklemektedir. Güfte mecmuaları ve içerdikleri eserler üzerine yapılacak yeni çalışmalar, müzik ve edebiyat tarihine önemli katkılar sunmaktadır. Bu mecmualar, bilinmeyen şiirler ve güftelerin yanı sıra, biyografik kaynaklarda yer almayan şairler hakkında da değerli bilgiler barındırabilir.

Nitekim, musiki eserlerindeki güfte şairlerinin çoğunlukla tespit edilemediğini söyleyen Mustafa Çıpan, dört musiki eser üzerinde detaylı bir analiz gerçekleştirdiği çalışmasında; bu eserlerin makam, usûl, form, bestekar ve güfte şairi gibi bilgilerini incelemiş; bestelenen beyit veya bendlerde bestekarın yaptığı değişiklikleri ele almıştır. Çıpan, Klasik Türk Mûsikîsi güftelerinin doğru tespit edilmesi ve metinlerdeki hataların giderilmesinin, eserlerin anlamına uygun icrası açısından önemli olduğunu vurgulamakta ve bu alanda edebiyatçılar, ilahiyatçılar ve musikişinâsların iş birliği yapması gerektiğini belirtmektedir¹⁸. Bu bakımdan, musiki eserlerinin günümüze doğru ve eksiksiz ulaşmasını sağlamak için öncelikle güfte mecmualarının günümüz harflerine doğru şekilde aktarılması, ardından Çıpan'ın yöntemiyle mecmuadaki her bir eserin daha kapsamlı olarak incelenmesi şarttır.

Son yıllarda bu tarz araştırmalara konu olan güfte mecmualarından birisi de Hâfız Mustafa Dûrbînîzâde tarafından 19. yüzyılda tertip edilen güfte mecmuasıdır. Tıpkı diğer mecmua çalışmalarında olduğu gibi, Dûrbînîzâde'nin *Güfte Mecmuası*'nda¹⁹ da biyografik kaynaklarda bulunmayan şairlere ve şairlerin divanlarında yer almayan şiirlerine rastlamak mümkündür.

¹⁷ İsmail Hakkı Özkan, "a.g.m.", 218.

¹⁸ Mustafa Çıpan, "Klasik Türk Mûsikîsi Eserlerinin Türkçe Güftelerinin Şair, Kaynak ve Metin Bakımından Dört Eser Üzerinden Değerlendirilmesi". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 52, Güz 2024, 273-306.

¹⁹ Mecmuanın yer aldığı kütüphane kaydı için bkz. Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa, *Şarkı Mecmuası*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Şevket Rado Yazmaları, ŞR 078.

Söz konusu mecmua üzerine ilk olarak, Betül Uysal tarafından 2021 yılında bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Bu çalışmada, mecmuadaki güftelerin makam, usûl, form, güftekar vb. bilgileri hakkında çeşitli tablolar hazırlanmış ardından Türkçe güftelerin çeviriyazısı verilmiştir²⁰. Betül Paksoy, 2022 yılında ise mecmua hakkında kısaca bilgi veren bir ansiklopedi maddesi yazmıştır²¹.

Dûrbînîzâde Mecmuası'nı konu alan ikinci tez çalışma ise 2023'te Nurseda Öğreten tarafından yapılmıştır. Çalışma kapsamında, *Derviş Avnî Güfte ve Şiir Mecmuası*, *Hasan Gülşenî Mecmuası* ve *Dûrbînîzâde Güfte ve Şarkı Mecmuası* değerlendirilmiştir. Öğreten, bu üç güfte mecmuası üzerine hazırlanan tezlerde²² yer alan ve şairi belirtilmiş ya da şair notu düşülmüş güfteleri tek bir tabloda toplamıştır. Şairi belirtilmeyen bazı güftelerin kime ait olduğunu da tespit etmeye çalışan araştırmacı, divanlarda yer aldığı görülen şiirleri yine aynı tabloda göstermiştir. Ayrıca, şairlerin divanlarında rastlanmayan güfteler de bu tabloda belirtilmiştir.

Son olarak, Zeynep Nur Çatalbaş, 2024 yılında hazırladığı yüksek lisans tezinde Konya'daki bir güfte mecmuasını incelemiş ve mecmuada 903 güfte bulunduğunu ve bunlardan 542'sinin *Dûrbînîzâde Mecmuası* ile ortak olduğunu belirlemiştir. Çalışmada, *Dûrbînîzâde Mecmuası*'nda yer almayan güftelerin çeviriyazısı yapılmış ve Uysal'ın şairini tespit edemediği bazı güftelerin ise şairleri tespit edilerek, bu şiirlerin divanlarda bulunduğu yerlere dair kayıtlar verilmiştir²³.

²⁰ Eser üzerine hazırlanan tez hakkında detaylı bilgi için Bkz. Betül Uysal, *Hâfız Mustafâ Dûrbînî-zâde'nin Güfte Mecmuası (İaek Şevket Rado Yazmaları, Sr 078)*, Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce 2021.

²¹ Betül Paksoy, "Güfte Mecmuası (Dûrbînîzâde Hâfız Mustafâ)", *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, 2022, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gufte-mecmuasi-durbinizade-hafiz-mustafa-istanbul-arastirmalari-enstitusu-kutuphanesi-sevket-ra> (e.t. 21.03.2025)

²² Bu üç güfte mecmuası üzerine hazırlanan çalışmalar için bkz. Serçin Erden, *Hasan Gülşenî'nin Güfte Mecmuası ve İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004; Mustafa Çıpan, *Derviş Avnî Güfte ve Şiir Mecmuası*, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müd. Yayınları, Konya 2010; Betül Uysal, "a.g.e."

²³ Nur Zeynep Çatalbaş, *Mecmû'a-ı Makâmât Be-Kavl-i Mûsikiyyât (Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, Numara: 2193) (İnceleme-MESTAP tablosu-karşılaştırmalı metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2024.

Aynı güfte mecmuası üzerine yapılan üç farklı çalışma, özellikle güftelerin şair kimliklerinin tespitinde önemli bir ilerleme sağlamıştır. Bu durum, aynı şiir veya güfte mecmuası üzerine farklı araştırmacılar tarafından yapılan her çalışmanın, önceki çalışmalara yeni bilgiler ekleyerek katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bu üç çalışma sürecinde *Dûrbînîzâde Güfte Mecmuası*’nda bulunan 1052 güfte, her defasında yeniden değerlendirilmiş, Uysal tarafından 154 güftenin şairi belirlenirken, sonraki çalışmalarla bu sayı aşamalı olarak artmıştır. Sonuç olarak, 1052 güfteden 380’inin şairi tespit edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında ise, diğerlerinden farklı olarak, *Dûrbînîzâde Mecmuası* içerisindeki eserler daha detaylı olarak incelenerek bestekar ve şairi *Dûrbînîzâde* olduğu düşünülen beste ve şiirler belirlenmiştir²⁴. Böylelikle musiki tarihine güfte mecmuası yazarı ve müzisyen *Dûrbînîzâde* adlı bir isim kazandırılırken, edebiyat tarihine de Mıskâlî/Mûsikîrî mahlaslı yeni bir isim eklenmiştir.

1. Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa’nın Güfte Mecmuası’nın Tanıtımı

Çalışmamıza konu olan el yazması, yukarıda bahsi geçen üç çalışmada detaylı olarak tanıtıldığından aynı bilgileri burada tekrarlamamak için mecmuanın özelliklerinden kısaca bahsedilecektir. Mecmua, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Şevket Rado Yazmaları, SR 078 demirbaş numarası ve “*Şarkı Mecmuası*” adıyla kayıtlıdır. Korkmaz, bu mecmuanın “*Fasıl, Şarkı ve Köçekçe Mecmuası*” olarak adlandırılması gerektiğini söyler²⁵.

Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa tarafından Mayıs 1802 yılında derlenen **tam, din dışı** ve “*Fasıl, Şarkı ve Köçekçe Mecmuası*” olarak tanımlanan güfte mecmuası; mürettibi ve derleme tarihinin bilinmesi açısından kıymetlidir. 18. yüzyılın sonlarında Enderun’da yetişmiş bir saray müzisyeni tarafından derlenen mecmua, kendi devrinin ve farklı

²⁴ Dürbinizade Güfte Mecmuası’nda yer alan bazı şairlere ait, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış şiirler, başka bir makalenin konusu olarak şu anda yayıma hazırlanmaktadır.

²⁵ Harun Korkmaz, *Türk Musiki Tarihinin Kaynağı Olarak Güfte Mecmuaları*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2021, 226,

yüzyıllarda yaşamış Enderunlu şairlerin bestelenmiş şiirlerine yer vermesiyle dikkat çekmektedir.

Korkmaz'a göre, *Dûrbînîzâde Mecmuası*'nı çağdaşı mecmualar arasında öne çıkaran önemli özelliklerden biri, 132a-136a yaprakları arasında yer alan ve köçekçe güftelere ayrılmış "*Der Faslı Köçek Havaları*" başlıklı bölümdür.²⁶

Son derece estetik kaygılarla yazılan mecmuada, tüm varaklar altın yaldızla cetvelenmiştir. Mecmuanın başında tezhipli bir makam fihristi bulunur. Fihristin hemen ardından, bir sayfasında, sünbül ve tomurcuk hâlindeki bir çiçek tasviri içine işlenmiş "*sünbüli, sünbüli...*" kelimeleriyle başlayan bir güfte bulunmaktadır.

Mecmuanın katalog kaydında, yazısının "talik" hattıyla yazıldığı belirtilse de, Öğreten aslında mecmuanın "nesih" tarzında yazıldığını söyleyerek bu yanlış bilgiyi düzeltir²⁷. Toplamda 215 varaktan oluşan ve bazı sayfaları boş bırakılan mecmuanın, sonlarında yer alan üç güfteye yazı stili değişerek özensizleşmiştir. Başlıklar ve terennümler kırmızı, güfteler ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Başlıklarda usûl, form, bestekar ve nadir olarak da güfte sahibine dair bilgiler mevcuttur. Mecmuada toplamda 1052 güfte yer almaktadır²⁸.

II. Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa Kimdir?

Hâfız Mustafa Dûrbînîzâde'nin hayatı hakkında bilgiler oldukça sınırlıdır. Hayatı hakkında bilgi edinebilmek amacıyla çeşitli biyografik kaynaklara bakılmış ancak döneminin şair ve musikişinas tezkirelerinde Dûrbînîzâde'ye ait herhangi bir kayda rastlanamamıştır.

²⁶ Korkmaz, "a.g.e", 135.

²⁷ Öğreten, "a.g.e", 27.

²⁸ Öğreten, Uysal'ın Dûrbînîzâde Mecmuası'nda 1051 güfte tespit ettiğini, ancak iki güfteye numara vermeyi unuttuğunu ve bu nedenle toplam güfte sayısının 1053 olması gerektiğini ileri sürmüştür. Ancak Uysal'ın çalışmasında toplam 1052 güfte yer almaktadır ve mecmuadaki toplam güfte sayısı, Uysal'ın belirttiği gibi 1052'dir. Öğreten'in bu hesaplama hatası, müellifin 343. güftenin içine fazladan bir "Şarkı" başlığı eklemesiyle, aynı güftenin iki ayrı eser gibi değerlendirilmiş olmasından kaynaklanıyor olabilir. Benzer şekilde, 464. güftenin Türkçe yazılmış ikinci bölümü de ayrı bir güfte sanılarak Uysal'ın bu kısmı numaralandırmayı unuttuğu söylenmiş olabilir.

Osmanlı döneminin musikişinas tezkiresinin yazarı olan Şeyhülislam Esad Efendi'nin *Atrabü'l Âsâr*²⁹ adlı eseri incelendiğinde Dûrbînîzâde adlı bir musikişinas tespit edilememiştir. İbnü'l Emin Mahmud Kemal'in *Hoş Sadâ-Son Asır Türk Musikişinasları*³⁰ adlı son devrin musikişinaslarına dair bilgiler içeren eseri incelenmiş ancak burada da Dûrbînîzâde ismine yer verilmediği görülmüştür.

Hâfız Mustafa Ağa hakkında bilinen tek resmî belge, Uzunçarşılı'nın *Osmanlılarda Musiki Hayatı* adlı makalesinde yer almaktadır. Arşiv kayıtlarına göre, 1795 yılında hazine Enderunluları arasında "Hâfız Mustafa Ağa Hazine Miskâlî" olarak adı geçmektedir³¹. III. Selim döneminde padişahın müzisyen çavuşlarından olan Hâfız Mustafa Ağa, sarayın muskal³² icracılarından.

Enderunlu Hâfız İlyas Ağa'nın saray hatıralarını içeren ve Ramazan Balcı tarafından yayına hazırlanan *Saray Günlüğüm* adlı kitapta da Dûrbînîzâde hakkında bilgilere rastlanır. Hâfız İlyas'ın aktardığına göre, 16 Ağustos 1812'de II. Mahmud'un düzenlediği Sultaniye Şenliği'nde, şenliğin bitişine doğru icra edilen musiki faslında Dûrbînîzâde Musahip Mustafa da müzisyen olarak bulunmuş ve mıska çalmadaki becerisi yönüyle Hâfız İlyas tarafından övülmüştür. Bu fasılda, dönemin Kemanî Ali Ağa, Musahip Dede İsmail Efendi, Çavuş Numan, Şirin Arif Ağa, Musahip Zeki Ağa ve Musahip Yekçeşm gibi meşhur hanende ve sazendeleri arasında yer alarak yeteneğini sergilemiş, şenlik sonunda bu sazendeler padişah tarafından

²⁹ Bu eser hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Cem Behar, *Şeyhülislam'ın Müziği-18. Yüzyılda Osmanlı/Türk Musikisi ve Şeyhülislâm Es'ad Efendi'nin Atrabü'l-Âsâr'ı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017.

³⁰ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Hoş Sadâ: Son Asır Türk Musikişinasları*, (Haz. Avni Aktuç), Ketebe Yayınları, İstanbul 2019.

³¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlılar Zamanında Saraylarda Musiki Hayatı", *Belleten*, C. 41, Ankara 1977, 109.

³² Tarihsel kökeni oldukça eskiye dayanan üflemeli bir çalgı olan panflüt, Miskalin Atası olarak kabul edilmektedir. "Eşit olmayan kamışlardan yapılan üflemeli çalgı, çobanlar tanrısı Pan'a ait boru, gagasında müzikal sesler çıkaran delikler bulunan bir kuş" gibi anlamlara gelen Farsça kökenli olan "mıska" kelimesi, zamanla Türkçede "musikâl" ve ardından "mıska" biçimini almıştır. Çin veya Uygur kökenli olduğu düşünülen bu çalgı, Moğol istilası sırasında İran'a ulaşmış olabilir. Osmanlı döneminde mûsikâr olarak da adlandırılan bu çalgı oldukça ilgi görmüş; çalgıyı çalanlara ise "muskâlî" veya "mûsikârî" denmiştir. Mıska adlı enstrüman hakkında detaylı bilgi için Bkz. Neşe Can, "Unutulan Sazımız Mıska". *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 24, S. 3, 2004.

ihsanla ödüllendirilmişlerdir³³. Hâfız İlyas'ın hatırasındaki anlatımdan hareketle Dûrbînîzâde'nin isminin önünde yer alan "Musahip" unvanı, II. Mahmud'un musahibi olarak saraya yakın bir konumda olduğunu gösterir. "Dûrbînîzâde" lakabının ise kelime anlamı kesin olarak bilinmemekle birlikte, bu kelimenin açıklığa kavuşturulması, kişinin aile kökeni veya mesleki kimliği hakkında ipucu verebilir.

Doğum ve ölüm tarihi bilinmeyen Dûrbînîzâde'nin 16 Ağustos 1812'deki şenliğe katılmış olması onun bu tarihte hala hayatta olduğunu göstermektedir.

Dûrbînîzâde hakkında, kendi mecmuasından hareketle birtakım tespitlerde bulunmak mümkündür. Mecmuanın 205a varağında bulunan ketebe kaydına göre Dûrbînîzâde, Mayıs 1802'de Haremeyn Evkâf Muhasebesinde başkâtıp olarak görev yapmaktadır³⁴.

Mecmua derleyicisinin Enderun'da yetişen miskal sanatçılarından olması, onun mecmuasının Enderun'da yetişmiş şairler ve musiki zümresinin bir kısmını içermesi bakımından dikkate değerdir. Nitekim mecmuada Enderunlu Mehmet Âkif'in *Mir'ât-i Şi'r* adlı tezkiresinde³⁵ yer alan Ârif, Nâşid, Şâkir, Vâsıf, Feyzî gibi şairlerin isimlerine³⁶ rastlanır. Üstelik bu isimlere ait bazı şiirler, şairlerin daha önce bilinmeyen ve bu mecmua sayesinde gün yüzüne çıkacak yeni eserleridir.

Bu mecmuadaki bazı eserlerin hem güfte şairi hem de bestekarının Dûrbînîzâde olduğu görülmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Dûrbînîzâde'nin eserleri daha ayrıntılı şekilde ele alınacağından, şimdilik sadece güfte başlıklarına bakılarak Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa'nın bestekarı olduğu güftelerde "**Mıskâlî Çavuş, Dûrbînî, Mûsikârî, Mıskâlî Dûrbînîzâde, Dûrbînîzâde ve Mıskâlî**" gibi farklı unvan ve isimler

³³ Ramazan Balcı, *Saray Günlüğüm: Enderunlu Hafız İlyas Ağa'nın Hatıraları*. Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2010, 108.

³⁴ Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa, "a.g.e", vr. 205a.

³⁵ Bu tezkire hakkında detaylı bilgiler için Bkz. Seda Uysal Bozaslan, "Enderunlu Mehmet Âkif'in *Mir'ât-i Şi'r* Adlı Tezkiresinin Muhtasar Bir Nüshası", *Turkish Studies*, C. 7, S. 3, 2012, 2531-2568; Mehmet Arslan, *Enderunlu Âkif Mir'ât-ı Şi'r (Enderun Şâirleri Tezkiresi)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2018.

³⁶ Mecmuada, bu şairlerin mahlaslarıyla bestelenmiş birçok şiire rastlanmaktadır. Ancak, söz konusu şiirlerin bu şairlere ait olup olmadığının belirlenmesi için daha kapsamlı bir çalışma yapılması gerekmektedir.

kullanıldığı, **Mûsikârî ve Miskâlî** mahlaslarıyla da şiirler yazdığı görülmektedir.

Bu mecmuada, Dûrbînîzâde'nin bestekarı olduğu 24 eser bulunmaktadır. Dûrbînîzâde'ye ait aşağıdaki tabloda yer alan eserler; makam, bestekar, form gibi özellikleri bakımından şu şekildedir:

Tablo 1 Mecmuada Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa Adına Kayıtlı Eserlerin İlk Mısralarının Alfabetik Sıraya Göre Listesi³⁷

N o	Alfabetik Sıraya Göre Güftelerin İlk Mısraları/ Vezin	Makam	Bestekar	Şair	Form/ Nazım Şekli	Varak ve Sayfa No ³⁸
1.	Aldı aklım bir goncelleb	Mâhûr	Mûsikârî	-	Murabba Şarkı	149a, G. 877, s. 472
2.	Bakmadın bir kerre hâl-i zâra âh	Arazbâr	Miskâlî	Fennî (?)	Müselles Şarkı	138a, G. 852, s. 453
3.	Başka âlem var bu mevsimde şitâ eyyâmıdır	-	Mûsikârî	Izzet (ö. 1734)	Murabba Şarkı	174b, G. 969, s. 539
4.	Bir dîlrübâdır	Küçek	Mûsikârî	Miskâlî (ö. 1812'den sonra)	Murabba Şarkı	175b, G. 972, s. 542
5.	Bir içim su olmuş senin dudagın	Râst	Miskâlî Çavuş	Miskâlî	Murabba Şarkı	11a, G.20, s. 94
		Sâzkâr	Dûrbînî			25b, G. 73, s. 116
6.	Bir nâzenîn şivekâre	Kürdî	Mûsikârî	-	Murabba Şarkı	192a, G. 1022, s. 579
7.	Bu gece ey çeşm-i bâdâmmı buyur helvâmuza	Mâhûr	Mûsikârî	-	Gazel	149a, G. 879, s. 474
8.	Bugün ol âfet-i cihân	Sûznâk	Mûsikârî	Mûsikârî (ö. 1812'den sonra)	Murabba Şarkı	189a, G. 1017, s. 575
9.	Cihânın mâhıdır aklım alan	Baba Tâhir	Mûsikârî	-	Müselles Şarkı	184a, G. 1008, s. 568
10.	Cüdâ düşdüm yârimden	Baba Tâhir	Mûsikârî	Şemsî (ö. 1846)	Müselles Şarkı	184a, G. 1009, s. 569
11.	Deşt-i sahrâda devrân	Beyâtî	Mûsikârî	-	Murabba Şarkı	176a, G. 973, s. 543
12.	Ey mihr-i rahşân-ı zamân	Hicâz	Mûsikârî	-	Murabba Şarkı	92b, G. 556, s. 312
13.	Gönül verdim bir cevâna	-	Mûsikârî	İlhâmî (1761-1808)	Murabba Şarkı	171a, G. 957, s. 530

³⁷ Bu tabloda ve çalışma genelinde yer verilen güfteler ile bunlara ilişkin açıklayıcı bilgiler, Uysal'ın Dürbinzade Güfte Mecmuası üzerine hazırladığı yüksek lisans tezinden alınmıştır.

³⁸ Çalışma içerisinde Güfte kelimesi (G.) kısaltmasıyla gösterilmiştir.

14.	Hüsnü mehtâb bir nev-cevân	Arazbâr	Mûsikârî	Nestî (?)	Murabba Şarkı	139a, G. 854, s. 454
15.	Nazar etdim bir dilbere	-	Mûsikârî	Miskâlî	Murabba Şarkı	174b, G. 970, s. 540
16.	Nevbahâr erdi safâ mevsimidir	Mâhûr Râst	Mûsikârî	Fâzıl (d. 1756/57 - ö. 1810)	Murabba Şarkı	184b, G. 1010, s. 570
17.	Oldu sinem aşk ile böyle yaman sad-pâreli	Hisâr Bûseli k	Miskâlî Dûrbînîzâde	-	Müselles Şarkı	96a, G. 582, s. 324
18.	Rakkâslarda olmuş peydâ	Sıfahân	Mûsikârî	-	Murabba Şarkı	141b, G. 861, s. 459
19.	Sende nedir bu letâfet	Mâhûr	Miskâlî	Miskâlî	Murabba Şarkı	149b, G. 878, 473
20.	Seyr et ey şûh-ı fettânı	-	Mûsikârî	Miskâlî	Murabba Şarkı	196b, G. 1026, s. 582
21.	Şem-i ruhsârında cânâ bu gönül pervânedir	Sıfahân	Mûsikârî	Hâfız (?)	Gazel	141b, G. 862, s. 460
22.	Şöhret buldu bir nev-cevân	Hüzzâm	Miskâlî	-	Murabba Şarkı	168a, G. 942, s. 519
23.	Va'd etmiş idin ey gül-i ter vakt-i şitâda	Arazbâr	Miskâlî	Ârif (?)	Murabba Şarkı	138a, G. 851, s. 452
24.	Visâlin iştîyâkı dilde her bâr	Hisâr	Dûrbînîzâde	Şâkir (ö. 1836)	Murabba Şarkı	98a, G. 595, s. 331

III. Güfte Şairi Olarak Dûrbînîzâde

Güfte mecmuasının yazarı olan Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa'nın aynı zamanda şiir yazdığı, kendi mecmuasındaki güftelerden anlaşılmaktadır. Şiirlerini edebî bir amaçla değil, bestelemek için yazmış olması, onun şair olarak kabul edilip edilemeyeceği konusunu tartışmaya açık hale getirmektedir. Recep Uslu'ya göre, "Günümüzde bu tür şiir yazan kişiler edebiyat çevrelerinde "güfte şairi" veya "söz yazarı" olarak adlandırılmaktadır."³⁹ Bu açıklamadan hareketle, Dûrbînîzâde'yi şair olarak nitelendirmek yerine "güfte şairi" olarak değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Nitekim şair tezkirelerinde adının geçmemesi de onun edebî amaçla şiirler yazan bir şair olarak kabul edilmemesinden kaynaklanıyor olabilir.

Bu mecmuada şair, şiirlerinin içerisinde yalnızca "Miskâlî" mahlasını kullanırken başlıklandırmalara göre onun "Mûsikârî" mahlasını da kullandığı görülmektedir. Örneğin; güfte başlıklarında, güfte ve bestenin Mûsikârî'ye ait olduğu belirtilen, "*Bir dilrübâdır/ pek hoş-edâdır/ Lutfâ sezâdır/*

³⁹ Recep Uslu, "Başçavuş İsmail Ağa'nın Besteleri Ve Mecmua-yı Güfte'sinden (Berlin 3370) Tespitler", *Yegah Musicology Journal / Yegah Müzikoloji Dergisi*, C. 5, S. 2, 2022, 143.

Ol nevâdadır"⁴⁰ bendiyle başlayan ve "*Seyr et ey şûh-ı fettânî*"⁴¹ dizesiyle başlayan her iki şarkının son bentlerinde "Mûsikârî" mahlası yerine "Miskâlî" mahlası kullanılmıştır. Bu durum, Dûrbînîzâde'nin iki mahlasa sahip olduğunu yani Mûsikârî ile Miskâlî'nin aynı kişi olduğunu kanıtlar.

Mûsikârî mahlasının kullanımına dair başka bir örnek, "Güfte vü Şarkı Mûsikârî" başlıklı "*Bugün ol âfet-i cihân*" dizesiyle başlayan şarkıda da görülür⁴². Güfte içerisinde herhangi bir mahlas bulunmamasına rağmen, başlıkta Mûsikârî mahlası verilmiştir.

Bu mecmuadaki Miskâlî mahlaslı şiirlerin Dûrbînîzâde'ye ait olduğu ise "*Bir içim şu olmuş seniñ dudağıñ*" mısrasıyla başlayan murabba şarkı üzerinden açıklanabilir; "Şarkı Miskâlî Çavuş" başlığıyla kayıtlı bu şarkı⁴³; herhangi bir mahlas içermezken, aynı şarkı "Şarkı Şofyân Dûrbînî" başlığıyla⁴⁴ ikinci kez mecmuada geçer ve şarkının son bendinde, ilk şarkıda olmayan, "Miskâlî" mahlaslı bir bent daha vardır. Mecmuadaki güftelerin başlıklarında çoğunlukla bestekar adlarının yer aldığı dikkate alındığında, "Miskâlî Çavuş", "Dûrbînî" ve "Miskâlî" isimlerinin aynı güfteye geçmesi tesadüf değildir. Tüm bu adların, bestekar Dûrbînîzâde'ye işaret ettiği ve onun "Miskâlî" mahlasını kullandığının delilidir. Dolayısıyla mecmua içerisindeki Mûsikârî ya da Miskâlî adıyla kaydedilen tüm güfte ve bestelerin Dûrbînîzâde'ye ait olduğu söylenebilir.

Dûrbînîzâde Mecmuasına göre şairin Miskâlî mahlasıyla yazılmış toplam 6 şiiri bulunmaktadır ve bu şiirlerin tamamının bestekarı da yine Dûrbînîzâde'dir. Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa'nın yazdığı şiirlerin tamamı murabba şarkı formundadır. Şiirlerinde hece ölçüsü kullanmıştır, özellikle 8'li hece ölçüsü ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Dûrbînîzâde'nin mecmuada yer alan altı şiiri⁴⁵ sırasıyla şöyledir:

1. Murabba Şarkı⁴⁶

⁴⁰ Betül Uysal, "a.g.e", 542. (G. 972)

⁴¹ Betül Uysal, "a.g.e", 582. (G. 1026)

⁴² Betül Uysal, "a.g.e", 575. (G. 1017)

⁴³ Betül Uysal, "a.g.e", 94. (G. 20)

⁴⁴ Betül Uysal, "a.g.e", 116. (G.73)

⁴⁵ Mecmuadaki Dûrbînîzâde'ye ait şiirler sunulurken, şiirlerin nazım şekli dışında kalan terennüm bölümleri çıkarılmış, sadece şiir metinleri verilmiştir.

⁴⁶ Bu güfte mecmuada iki kez yer almakta olup her biri farklı makamlarda bestelenmiştir.

Makam: Râst / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı / Beste: Miskâlî
Çavuş/ Güfte: Miskâlî⁴⁷

Makam: Sâzkâr / Usûl: Sofyân / Form: Murabba Şarkı / Beste:
Dûrbînî/ Güfte: Miskâlî⁴⁸

11'li Hece Ölçüsü

*Bir içim şu olmuş seniñ dudağıñ
Gül açılmış hem kızarmış yañağıñ
Nağme-i hañçeriñ deldi cigerim
Beni öldürdü güzelim buçağıñ*

*Bu şabâh mest etdi beni edâsı
Sâzkâr ile şu'belenmiş şadâsı
Her maķâmda te'sîr eder elhânı
Ġâyet muhriķdir güzeliñ nevâsı*

*Bir kerre diñlesen olursun hayrân
Ben işitdim oldum 'aşķ ile nâlân
Mecbûr oldum güzel seniñ şadâna
Nağme ile gûş edelim ey cevân*

*Saňa göñül vermek tûl-i emeldir
Bulunmaz mişliñ cihânda bî-bedeldir
Ĥüdâ kerîmdir ismini zıķr eyle
Kendine gel sen Mışkâlî güzeldir⁴⁹*

2. Murabba Şarkı

Bu mecmuaya göre, bestesi ve güftesi Miskâlî'ye ait olan bu eserin, kaynaklarda bestekarı Miskâlî İsmet Ağa (1807-1873) olarak belirtilmektedir⁵⁰. Son Miskâlî icracısı olarak bilinen İsmet Ağa 1807 yılında

⁴⁷ Betül Uysal, "a.g.e", s. 94. (G. 20)

⁴⁸ Betül Uysal, "a.g.e", s. 116. (G.73)

⁴⁹ Dürbinizade Mecmuası'nda 20. ve 73. Güfteler aynıdır. Ancak "Mıskali" mahlaslı bu son bent, 20. güfteye bulunmamaktadır.

⁵⁰ Serhat Songur, *Ermeni Asıllı Bestekar ve İcracılarımızın Hayatları, Musikimizdeki Yeri ve Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999, 36.

doğmuştur. Ancak bu mecmuanın yazılış tarihi ise 1802'dir. Bu durum, bestenin İsmet Ağa'ya ait olamayacağını göstermektedir. Bu nedenle, mecmuadaki diğer Miskâlî adına kayıtlı eserlerde olduğu gibi, bu eserin de bestekarı ve şairi Dûrbînîzâde kabul edilmiştir.

Makam: Mâhûr / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı / Beste ve Güfte:
Miskâlî⁵¹

8'li Hece Ölçüsü
Sende nedir bu leṭāfet
Bu güzellik bu ṭarāvet
Şırma saçlı hilāl kaşlı
Bir nev-cevān güzel āfet

Güzel oyna edā ile
Yağdı dili sevdā ile
Fesin açmış perçem saçmış
Şarkı okur şadā ile

Gümüüş gibi beyāz gerdān
Gören 'āşık olur ḥayrān
Niyāzım bu kuzum āfet
Bir bûse ver baña andan

Meclise gel edem şafā
'Āşığa şun cām-ı şahbā
Gitsin dilden ğam-ı 'aşkıñ
Mışkālî'yle eyile nidā

3. Murabba Şarkı⁵²

Makam: Mâhûr / Usûl: - / Form: Murabba Yürük Şarkı / Beste:
Mûsikârî / Güfte: Miskâlî

8'li Hece Ölçüsü
Nazar etdim bir dilbere
Sevdā ile esdi sere

⁵¹ Betül Uysal, "a.g.e.", 542. (G. 972)

⁵² Betül Uysal, "a.g.e.", 540. (G. 970)

*Bu bir başka nev-edâdır
Beyaz fesde şarı çevre*

*Gel şun bize cām-ı şahbā
Dilden gamuñ olsun hebā
Cevr eyleme yana қо⁵³
Nār-ı ‘aşkın bende hālā*

*Hüsnüñ güzel cilvelidir
Endāmuñ pek şīvelidir
‘Aşığına bir şeftālī
Kuzum elbet vermelidir*

*Aldı gönlüm biñ āl ile
Çok cān yakar bu hāl ile
‘Aşıqların āmādedir
Güzel oyna Mışkālī’yle*

4. Murabba Şarkı⁵⁴

Makam: Kûçek / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı / Beste: Mûsikârî /
Güfte: Mıskālî

*5’li Hece Ölçüsü
Bir dilrübâdır, pek hoş-edâdır
Lutfā sezâdır, ol nev-edâdır*

*Bir nev-cevānsın, körpe fidānsın
Rûh-ı revānsın, āşûb-ı cānsın*

*Görünce cānum, kaynadı kanım
Gel nev-cevānum, müy-miyānum*

*Kaşı kemāndır, gözler elâdır
Başka edâdır, varsa şalâdır*

⁵³ Mısranın vezni, bir hece eksiktir.

⁵⁴ Betül Uysal, “a.g.e.”, 542. (G. 972)

*Ebrûlar güzel, çeşmini süzer
Nâz edip gezer, bağırımı ezer*

*Diñle Mışkâlî, söyler bu hâlî
Rûyuñda âli, üzredir hâlî*

5. Şarkı⁵⁵

Makam: Sûznâk / Usûl: - / Form: Murabba Yürük Şarkı / Beste:
Mûsikârî / Gûfte: Mûsikârî

*8'li Hece Ölçüsü
Bugün ol âfet-i cihân
Benim göñlüm aldı hemân
Nice cânlar yakacaqdır
Beni mecnûn eder elân*

*Beyâz fesdir fino-fesi
Mor mintânı fermenesi
Beni meftûn eden hâlâ
Tebessümle gül memesi*

*Çekmiş elinde ğaddâre
Seniñ için pâre pâre
Olursa hep âşıkların
Bulurlar derdine çâre*

*Seni yoşmalar elinden
Alsam da şarsam belinden
Açılmış gül-i zîbâlar
Bûs eylesem gerdeniñden*

6. Şarkı⁵⁶

Makam: - / Usûl: - / Form: Murabba Yürük Şarkı / Beste: Mûsikârî /
Gûfte: Mıskâlî

8'li Hece Ölçüsü

⁵⁵ Betül Uysal, "a.g.e.", 575. (G. 1017)

⁵⁶ Betül Uysal, "a.g.e.", 582. (G. 1026)

*Seyr et ey şûh-ı fettânı
Altun şarısı mintânı
Gül gibi güldürdü 'ömrüm
Gülşende verd-i hândânı*

*Dökmüş ruhsâra kâkülü
Unutdum saçlı sünbülü
Bu hevâlar serde iken
Ver içelim câm-ı mülü*

*Çeşmi [âhû] kaşı kemân
Tir-i müjen vermez emân
Rağs-ı reftârı müsellemler
Hoş-dilber-i şûh-ı cihân*

*Mışkâlîdir âvâresi
Rağm eyle cânım pâresi
Bu hüsn ü ân sende iken
Var mıdır şabriñ çâresi*

IV. Bestekar Olarak Dûrbînîzâde

Mecmuadaki güfte başlıklarına bakılarak Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa'nın bestekarı olduğu güftelerde "Mıskâlî Çavuş, Dûrbînî, Mûsikârî, Mıskâlî Dûrbînîzâde, Dûrbînîzâde ve Mıskâlî" şeklinde farklı unvanlar ve isimlendirmeler kullanıldığı görülmektedir.

Bestekar Dûrbînîzâde'yi işaret eden tüm adlandırmalar göz önüne alınarak biyografik kaynaklar incelendiğinde, Mıskâlî adıyla anılan birçok ünlü mıska icracısına rastlanılmaktadır. Bunların başında IV. Murat'ın (ö. 1640) musâhibi olan ünlü tarihçi şair Hemdemî Solakzâde (ö. 1658) gelir. Aynı zamanda başarılı bir bestekar olan Solakzâde, musikideki ustalığıyla tanınmış ve "Mıskâlî" adıyla şöhret kazanmıştır. Özellikle mehter müziğiyle özdeşleşen besteleri, onun müzikal bilgisini günümüze taşıyan önemli eserler arasında yer almaktadır⁵⁷.

⁵⁷ Neşe Can, "a.g.m", 200; Zeynep Dinçer Berdibek "Hemdemî, Solak-zâde Mehmed Çelebi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hemdem-i-solakzade-mehmed-celebi> (21.03.2025)

Solakzade dışında İbnü'l Kemal'in yukarıda adı geçen eserinde Miskali (İsmet Ağa) adlı başka bir bestekara rastlanmıştır. Bu maddede, Miskali'nin 1222 (1807) tarihinde doğduğu söylenmektedir⁵⁸. İncelediğimiz mecmuanın yazılış tarihi ise 1802 olarak verilmiştir. Dolayısıyla mecmua, *Hoş Sadâ*'da bahsedilen Miskali'nin doğum tarihinden önce yazıldığı için bu kişinin mecmuanın derleyicisi olması mümkün değildir. "Mandoli Artin" olarak da tanınan İsmet Ağa'nın asıl adı Yarutin Havadurin'dir. Ermeni olan bu bestekarın hayatı hakkında kesin bilgilere ulaşılamamakla birlikte, 19. yüzyılın sonlarında İstanbul'da vefat ettiği bilinmektedir. Çok sayıda saz eserini notaya alan Mandoli Artin, mecmualarda genellikle "Miskâlî Artin" ismiyle anılmakta; yani "Mandoli" yerine "Miskali" ifadesi kullanılmaktadır⁵⁹. Bu mecmuada da Miskali Artin'e ait "*Kûyunda figânımla 'aceb gulgule yok mı*" dizesiyle başlayan⁶⁰ semainin bestekarı, bu mecmuanın derleyicisi olan Dûrbînîzâde değil bahsi geçen Miskali Artin'dir.

Bu isimlere ek olarak, 19. yüzyılda "Miskâlî" unvanlı bestekârlar arasında anılması gerekenlerden biri de Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa'dır. Dûrbînîzâde, kendi şiirlerinin yanı sıra Fennî, İzzet Ali Paşa, Şemsî, Nestî, Enderunlu Fâzıl, Hâfız, Ârif ve Şâkir'e ait şiirleri de bestelemiştir. Onun bestelediği bu güftelerden bazıları, şairlerin divanlarında yer aldığı için kime ait oldukları açıkça bilinmektedir. Dûrbînîzâde'nin, XVIII. yüzyılın tanınmış şairlerinden Enderunlu Fâzıl (d. 1756/57 - ö. 1810), Şâkir (ö. 1836) ve İzzet Ali Paşa'nın (ö. 1734) divanlarında yer alan şiirleri bestelediği görülmektedir. Bu isimlerin dışındaki Fennî, Şemsî, Nestî, Hâfız ve Ârif mahlaslı şairlere ait güfteler, divanlarda bulunamadığından bu şairlerin kimlikleri kesin olarak belirlenememektedir. Öte yandan, bestelediği bazı güftelerde ise şair ismi ya da mahlas yer almamaktadır. Bu güftelerin kime ait olduğunun belirlenebilmesi ancak ileride yapılacak çalışmalara bağlıdır.

Dûrbînîzâde'nin bestelediği şiirlerin büyük çoğunluğu şarkı formundadır. Bu şarkıların çoğu murabba nazım şekliyle yazılmıştır; ancak üç şarkı, az rastlanan bir nazım şekli olan müselleş şarkı formundadır.

⁵⁸ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, "a.g.e", 213.

⁵⁹ Serhat Songur, "a.g.e", 7-8.

⁶⁰ Betül Uysal, "a.g.e", 102. (G. 36)

Dûrbînîzâde'nin kendi şiirleri dışında başka şairlerin şiirlerine yaptığı besteler⁶¹ şu şekildedir:

1. Murabba Şarkı⁶²

Makam: Hicâz / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mûsikârî /
Güfte: -

8'li hece ölçüsü
Ey mîhr-i rahşân-ı zamân
Görmüş değil mişliñ hemân
Bu âna dek çeşm-i cihân
Yandım amân ey mihribân
Rahım eyle gel ey cân u cân

2. Müselles Şarkı⁶³

Makam: Hisâr Bûselik / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste:
Miskâlî Dûrbînîzâde / Güfte: -

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Oldu sînem 'aşk ile böyle yaman şad-pâreli
*Hevâ-yı şâlî binîşli sünbüli mâ'i hâreli*⁶⁴
Hañcer-i cevri-i gamıñla sîneler hep yâreli

3. Murabba Şarkı⁶⁵

Bu güfte, Çukadar Ahmed Ağazade⁶⁶ (ö. 1835) olarak tanınan Şâkir Divanı'ndaki 19. şarkıdır⁶⁷.

⁶¹ Şairlerin divanlarında rastalanan şiirlerin veya internet üzerinden nota arşivi sitelerinde rastlanan güftelerin bu çalışmada yalnızca ilk bentlerine yer verilirken bu mecmua dışında başka herhangi bir yerde rastlanmayan şiirlerin, mecmuada yer alan ilk beyit/bentlerine ve varsa mahlasın geçtiği beyit/bentlere yer verilmiştir.

⁶² Betül Uysal, "a.g.e", 312. (G. 556)

⁶³ Betül Uysal, "a.g.e", 324. (G. 582)

⁶⁴ Mısranın vezni hatalıdır.

⁶⁵ Betül Uysal, "a.g.e", 331. (G. 595)

⁶⁶ İbrahim Halil Tuğluk, "Şâkir, Çukadâr Ahmed Aga-zâde", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sakir-cukadar-ahmed-agazade> (e.t. 26.03.2025)

⁶⁷ Sema Yanbal, *Şâkir Mehmed Efendi Divânı (Metin-İnceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2009, 861.

Makam: Hisâr / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Dûrbînîzâde /
Güfte: Şâkir

mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün

Vişâliñ iştîyâkı dilde her bâr

Karâr etmiş ne yapsın ârzû-vâr

Dediler var o şûha söyle yalvar

Gelir inşâfa belki ol sitemkâr

4. Murabba Şarkı⁶⁸

Dûrbînîzâde tarafından bestelenen güfthenin şairi olan Ârif mahlaslı kişinin kim olduğu belirlenememiştir. Mecmuada, Süleyman Ârif⁶⁹'e ve Âbdülbaki Ârif Efendi'ye⁷⁰ ait güftelerin yer alması, bu güfthenin iki şairden birisine ait olabileceğini düşündürse de net bir hükme varılamaz. Ancak Ârif'e ait bu mehtabiyye örneği daha önce bu mecmua dışında hiçbir yerde yayımlanmamış olması açısından edebiyat tarihi için son derece kıymetlidir.

Makam: Arazbâr / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mıskâlî /
Güfte: Ârif

mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

Va'd etmiş idin ey gül-i ter vakt-i şitâda

Yaz gelse de olsağ yalıda zevk u şafâda

Geldi o zamânlar ki cihân feyz-nümâda

Mehtâb edelim ey meh-i enver bu hevâda

...

Bir muğbeçeniñ da'vetidir gel olalım pāk

Hânende vü muṭrile Ṭarabyada ṭarabnāk

'Ârif gülererek oynayarak bî-elem ü bāk

Mehtâb edelim ey meh-i enver bu hevâda

5. Murabba Şarkı⁷¹

⁶⁸ Betül Uysal, "a.g.e", 452. (G. 851)

⁶⁹ Mecmuadaki 424, 449, 682 güfteler Süleyman Ârif *Dîvânı*'nda yer almaktadır

⁷⁰ Mecmuadaki "Haylî dem zencîr-i 'aşkın zülfünün mecnûnuyum" dizesiyle başlayan 638. Güfthenin "divanmakam" adlı internet arşivinde, Abdülbakî Arif Efendi'ye ait olduğu söylenmektedir. <https://divanmakam.com/forum/hayli-dem-zencir-i-zulf-i-askinin-meftunuyum-ebu-bekir-aga-ussak.20534/> (e.t. 04.04.2025)

⁷¹ Betül Uysal, "a.g.e", 453. (G. 852)

Dûrbînîzâde tarafından bestelenen güftede geçen Fennî mahlaslı şairin kimliği kesin olarak belirlenememiştir.

Makam: Arazbâr / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mıskâlî /
Güfte: Fennî

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Bağmadın bir kerre hâl-i zâra âh
Dâd elinden kanlı zâlim el-amân
Tîğ-i cevriñ sînemi etdi tebâh
Dâd elinden kanlı zâlim el-amân

...

Kıl teraḥḥum **Fennî**-i bî-çāreye
Çün esîrsin sen gibi mehpāreye
Çok sitem etdiñ dil-i âvāreye
Dâd elinden kanlı zâlim el-amân

6. Murabba Şarkı⁷²

Dûrbînîzâde'nin Nestî Mahlaslı şaire ait şiirden bestelediği bu eserdeki Nestî mahlaslı herhangi bir şaire Klasik Türk Edebiyatı'nın biyografik kaynaklarında rastlanmamıştır.

Makam: Arazbâr / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mûsikârî /
Güfte: Nestî

8'li Hece Ölçüsü
Ḥüsnü mehtâb bir nev-cevân
Meftûnudur cümle cihân
Bir nigeḥle 'aqlım aldı
Ḥayâlimden gitmez elân

...

Şırma gibi zülfiñ telî
Billûrœş gerdem [ü] belî
Gel a Nestî (?) reftâr ile
Güzel oyna belî belî

7. Murabba Şarkı⁷³

⁷² Betül Uysal, "a.g.e", 454. (G. 854)

⁷³ Betül Uysal, "a.g.e", 459. (G. 861)

Makam: Sıfahân / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mûsikârî /
Güfte: -

8'li Hece Ölçüsü

Rakḫāşlarda olmuş peydā

Bir muğbeçe hoş dilrübā

Ḥayli demdir ben görmedim āh amān

Böyle güzel nāzik edā

8. Murabba Şarkı⁷⁴

Dûrbînîzâde'nin, "Hâfız" mahlaslı bir şaire ait şiirden bestelediği bu eserde, mahlas sahibi şairin kimliği tespit edilememiştir. Mecmuanın derleyicisinin tam adı Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa olduğundan, şiirde geçen "Hâfız" mahlasının ona ait olabileceği düşünülebilir. Ancak yalnızca bu benzerliğe dayanarak güftenin Dûrbînîzâde'ye ait olduğunu kesin olarak söylemek mümkün değildir.

Makam: Sıfahân / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mûsikârî /
Güfte: Hâfız

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Şem'-i ruḫsârında cānā bu göñül pervānedir

Āteş-i 'aşkıñla yanmaḫdan aña pervānedir

Ḥıfz eder fānūs-ı tende dil çerāğ-ı 'aşkıñı

Ḥayli demdir meylim ol maḫbûb-ı mû-miyānadır

...

Sevdiğim bir saçı sünbül gözleri şāhānedir

Ruḫları gül lebleri mül dişleri dürdānedir

Düşdü göñül çün ḫayāl-i 'arızı sevdāsına

Şimdi meyli Ḥāfız'ın bir āfet-i devrānedir

9. Murabba Şarkı⁷⁵

⁷⁴ Betül Uysal, "a.g.e", 460. (G. 862)

⁷⁵ Betül Uysal, "a.g.e", 472. (G. 877)

Kaynaklarda bu güftenin bestekarı, Adlî olarak verilmiştir; ancak mecmuada yer alan güfte başlığındaki kayda göre, aynı güfte Dûrbînîzâde tarafından Mâhûr makamında yeniden bestelenmiştir.

Makam: Mâhûr / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mûsikârî / Güfte: -

8'li Hece Ölçüsü

Aldı 'aklım bir gönçe-leb

Şîve-engîz şûh-meşreb

Gördü bir mâh-ı tâbân⁷⁶

Ṭavşan mı âhû mu 'aceb

10. Murabba Şarkı⁷⁷

Makam: Mâhûr / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mûsikârî / Güfte:-

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Bu gece ey çeşm-i bādāmum buyur helvāmıza

Ḳurş-ı mâhı indi şansınlar gören me'vāmıza

Şîr [ü] sükker gibi sen de gel karış aramıza

Gel begim sükker-dehānım şolbet-i helvāmıza

11. Murabba Şarkı⁷⁸

Makam: Hüzzâm / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Miskâlî / Güfte:-

8'li Hece Ölçüsü

Şöhret buldu bir nev-cevân

Beyâz vücûdu penbe hemân

Ġalatada şimdi yokdur

Âhû gibi güzel ṭavşan

⁷⁶ Mısranın vezni, bir hece eksiktir.

⁷⁷ Betül Uysal, "a.g.e", 474. (G. 879)

⁷⁸ Betül Uysal, "a.g.e", 519. (G. 942)

12. Murabba Şarkı⁷⁹

Bu güfte, İlhâmî mahlasıyla şiir yazan III. Selim'in divanında bulunmamıştır⁸⁰.

Makam: - / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mûsikârî / Güfte: İlhâmî

8'li Hece Ölçüsü

Göñül verdim bir cevāna

Derûndan oldum dîvāne

Gel efendim girme kana

Ben seni vermem cihāna

13. Murabba Şarkı⁸¹

Güfte, İzzet Ali Paşa Dîvânında yer alan 6 bentten oluşan 4. şarkının 1-3, 5-6. Bentlerinden oluşmaktadır⁸². Divandaki şarkı bestelenirken 4. Bent güfteye dahil edilmemiştir.

Makam: - / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mûsikârî / Güfte: İzzet

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Başka 'âlem var bu mevsimde şitâ eyyâmıdır

Meclis-i şoḥbetde aheng-i nevâ eyyâmıdır

Geceler ḥubân ile zevk ü şafâ eyyâmıdır

Ḥâsılı kışdır begim terk-i riyâ eyyâmıdır

14. Murabba Şarkı⁸³

Makam: Beyâtî / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mûsikârî / Güfte: -

⁷⁹ Betül Uysal, "a.g.e", 530. (G. 957)

⁸⁰ III. Selim (İlhâmî) Hayatı, edebi kişiliği ve divanının tenkitli metni, (Haz. Yrd. Doç. Dr. Kâşif Yılmaz), Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Edirne 2001.

⁸¹ Betül Uysal, "a.g.e", 539. (G. 969)

⁸² İzzet Ali Paşa Divanı, (Haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2019, 136-137. (4. Şarkı/ 1-3, 5-6. bentler)

⁸³ Betül Uysal, "a.g.e", 543. (G. 973)

8'li Hece Ölçüsü

Deşt-i sahrâda devrân

Etmedeyim ben de elân

'Aceb var mı bir taş yatar

Bunda mudır tavşan ceylân

15. Müselles Şarkı⁸⁴

Makam: Baba Tâhîr / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mûsikârî
/ Güfte: Şemsî ?

Cihânîñ mâhudır 'aqlım alan'⁸⁵

Beni 'aşk ile ferdâya şalan

Kârım rûz [u] şeb benim âh [u] fiğân

16. Müselles Şarkı⁸⁶

Bu güftede mahlası geçen Şemsî'nin kimliği kesin olarak tespit edilememiştir. Ancak mecmuanın genelinde, özellikle 18. yüzyıl şairlerine ve Enderunlu şairlere ait şiirlere yer verildiği için güftenin Enderûn-ı Hümâyûn'da Kilâr-ı Hâssa'da yetişmiş, hânende ve musikişinas, Şemsî mahlasıyla şiirler yazan Şemseddin Bey'e (ö. 1846) ait olabileceği düşünülmektedir⁸⁷.

Makam: Baba Tâhîr / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mûsikârî
/ Güfte: Şemsî

8'li Hece Ölçüsü

Cüdâ düşdüm yârimden

Gitmez hayâlin gözümden

Râhatımız yok râkîbden

...

İsmiñ zikr etmem bu ânda

⁸⁴ Betül Uysal, "a.g.e", 568. (G. 1008)

⁸⁵ Güftenin vezni bulunamamıştır.

⁸⁶ Betül Uysal, "a.g.e", 569. (G. 1009)

⁸⁷ Muhittin Eliaçık, "ŞEMSÎ, Şemseddin Bey", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/semsi-semseddin-bey> (e.t. 26.03.2025)

Fikrin çekerim dilimde

Bu Şemsî sañā bir bende

17. Murabba Şarkı⁸⁸

Enderunlu Fâzıl'a ait bestelenmiş bu güfte, şairin Divanındaki mehtabiye türündeki 10. Şarkının dört bendinin tamamından oluşmaktadır⁸⁹.

Makam: Mâhûr Râst / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mûsikârî / Güfte: Fâzıl

fe'ilâtün (fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilün (fa'lün)

Nevbahâr erdi şafâ mevsimidir

Böyle demlerde nice hûb edelim

Binelim kâyığa sohbet demidir

Tâ seher sâz ile mehtâb edelim

18. Murabba Şarkı⁹⁰

Makam: Kürdî / Usûl: - / Form: Murabba Şarkı/ Beste: Mûsikârî / Güfte: -

8'li Hece Ölçüsü

Bir nazenîn şîvekâre

Düşdü gönül nedir çâre

Qad fidân-ı nevestedir

Beñzer zülfü nev-bahâra

V. Sonuç

Dûrbînizâde Hâfız Mustafa, Osmanlı musiki geleneğinde önemli bir isim olup, Enderun'da yetişmiş bir mûskal icracısı olarak hem bestekar hem de şair kimliğiyle öne çıkmaktadır.

⁸⁸ Betül Uysal, "a.g.e", 570. (G. 1010)

⁸⁹ Esra Beyhan, *Enderunlu Fâzıl Divanı*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2021, 953-954. (10. Şarkı, 1-4)

⁹⁰ Betül Uysal, "a.g.e", 579. (G. 1022)

Bu çalışma, güfte mecmuaları arasında dikkat çeken Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa'nın mecmuasını ele alarak, Dûrbînîzâde'nin bestekâr ve şair yönünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında incelenen *Dûrbînîzâde Mecmuası*'nda toplam 1052 bestelenmiş şiir bulunmakta olup, bunlardan 24'ünün bestekârının Dûrbînîzâde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Bu eserlerden 6'sında, Dûrbînîzâde'nin hem bestekâr hem de güfte şairi olduğu belirlenmiştir.

Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa'nın bestekârı olduğu güftelerde "Miskâlî Çavuş, Dûrbîni, Mûsikârî, Miskâlî Dûrbînîzâde, Dûrbînîzâde ve Miskâlî" gibi farklı unvan ve isimler kullanıldığı, şiirlerinde ise "Mûsikârî" ve "Miskâlî" mahlaslarını kullandığı görülmektedir.

Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa'nın yazdığı altı şiirin tamamı murabba şarkı formunda olup, şiirlerinde genellikle 8'li hece ölçüsünü tercih etmiştir. Güftesi ve bestesi ona ait olan "*Bir dilrübâdır*" sözleriyle başlayan şarkının kûçek makamında, "*Bir içim su olmuş senin dudağın*" sözleriyle başlayan şarkının ise râst ve sâzkâr makamlarında, sofyân usûlünde; "*Bugün ol âfet-i cihân*" mürasîyla başlayan şarkısı sûznâk makamında, "*Sende nedir bu letâfet*" sözleriyle başlayan şarkısı ise mâhûr makamında bestelenmiştir. Bunların dışında, makam ve usûl bilgisi bulunmayan, ancak hem güftesi hem de bestesi Dûrbînîzâde'ye ait olan "*Nazar etdim bir dîlber*" ve "*Seyr et ey şûh-ı fettânî*" dizeleriyle başlayan iki eseri daha bulunmaktadır.

Dûrbînîzâde, yalnızca kendi şiirlerini değil, Fennî, İzzet Ali Paşa, Şemsî, Nestî, Enderunlu Fâzıl, Hâfız, Ârif ve Şâkir mahlaslı şairlerin şiirlerini de bestelemiştir. Dûrbînîzâde'nin, Enderunlu Fâzıl (d. 1756/57 - ö. 1810), Şâkir (ö. 1836) ve İzzet Ali Paşa'nın (ö. 1734) gibi XVIII. yüzyıl şairlerinin divanlarında yer alan şiirlerini bestelediği görülmektedir. Ancak Fennî, Şemsî, Nestî, Hâfız ve Ârif mahlaslı şairlere ait güfteler, divanlarda yer almadığından, bu isimlerin kimlikleri kesin olarak belirlenememektedir. Ayrıca, bazı güftelerde şair ismi ya da mahlas bulunmadığı için bu eserlerin kime ait olduğunun tespiti gelecekteki araştırmalara bağlıdır.

Dûrbînîzâde'nin bestelediği eserlerin çoğunun şarkı formunda murabba olduğu, ancak üç tanesinin müselles şarkı formunda yazıldığı dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra, mecmuada şair ismi belirtilmeyen bazı güftelerin bulunduğu ve bu eserlerin kimler tarafından yazıldığının ilerleyen çalışmalarda aydınlatılabileceği düşünülmektedir.

Saray çevresiyle yakın ilişkisi ve musikiye olan ilgisi, güfte mecmuasının değerini artırmaktadır. 18. yüzyılın musiki hafızasını yansıtan bu mecmua, Osmanlı musikisi ve edebiyat tarihine ışık tutan kıymetli bir kaynaktır. Dûrbînîzâde'nin bestekarlığı ve şiirleri üzerine yapılan bu çalışma, onun musiki ve edebiyat tarihindeki yerini daha iyi anlamamıza katkı sağlamaktadır. Gelecekte, özellikle güfte mecmuasındaki eserler üzerine yapılacak detaylı araştırmalar, güftelerin şairlerinin tespiti ve bestekar-şair ilişkilerinin daha net ortaya konması açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- BALCI, Ramazan, *Saray Günlüğüm: Enderunlu Hafız İlyas Ağa'nın Hatıraları*, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2010.
- BEHAR, Cem, *Osmanlı Türk Musikisi'nin Kısa Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019.
- BEHAR, Cem, *Şeyhülislam'ın Müziği-18. Yüzyılda Osmanlı Türk Musikisi ve Şeyhülislâm Es'ad Efendi'nin Atrabü'l-Âsâr'ı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017.
- BEYHAN, Esra, *Enderunlu Fâzıl Divanı*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2021.
- CAN, Neşe, "Unutulan Sazımız Miskal", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 24, S. 3, 2004.
- ÇATALBAŞ, Nur Zeynep, *Mecmû'a-ı Makâmât Be-Kavl-i Mûsikîyyât (Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, Numara: 2193) (İnceleme-MESTAP tablosu-karşılaştırmalı metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2024.
- ÇIPAN, Mustafa, "Güfte ve Şiir Mecmualarımız Hakkında Bir Değerlendirme: Dervîş Avnî Güfte ve Şiir Mecmuası". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (Haz. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım), Turkuaz Yayınları, İstanbul 2012.
- ÇIPAN, Mustafa, "Klasik Türk Mûsikîsi Eserlerinin Türkçe Güftelerinin Şair, Kaynak ve Metin Bakımından Dört Eser Üzerinden Değerlendirilmesi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 52, Güz 2024, 273-306.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2012.

DİNÇER BERDİBEK, Zeynep, "Hemdemî, Solak-zâde Mehmed Çelebi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hemdemî-solakzade-mehmed-celebi> (21.03.2025)

Dûrbînîzâde Hâfız Mustafa, *Şarkı Mecmuası*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Kataloğu No: 78

ELİAÇIK, Muhittin, "ŞEMSÎ, Şemseddîn Bey", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/semsi-semseddin-bey> (e.t. 26.03.2025)

GIYNAŞ, Kamil Ali, "Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 25, 2011, 245-260.

<https://divanmakam.com/> (e.t. 04.04.2025)

<https://lugatim.com/s/mecmua> (e.t. 21.03.2025)

İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Hoş Sâdâ: Son Asır Türk Musikîşinasları*, (Haz. Avni Aktuç), Ketebe Yayınları, İstanbul 2019.

III. Selim (İlhâmî) Hayatı, edebi kişiliği ve divanının tenkitli metni, (Haz. Yrd. Doç. Dr. Kâşif Yılmaz), Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Edirne 2001.

İzzet Ali Paşa Divanı, (Haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2019.

KORKMAZ, Harun, *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'ndeki Musiki Yazmalarının Kataloğu*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014.

KORKMAZ, Harun, *Türk Musiki Tarihinin Kaynağı Olarak Güfte Mecmuaları*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2021.

MERMER, Ahmet-KOÇ KESKİN Neslihan, *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

ÖĞRETen, Nurseda, *18. Yüzyılda Tertip Edilen Üç Güfte Mecmuasının Edebi Açıdan İncelenmesi (Derviş Avnî Güfte ve Şiir Mecmuası, Hasan Gülşenî Mecmuası, Dûrbînîzâde Güfte ve Şarkı Mecmuası)*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2023.

- ÖZKAN, İsmail Hakkı, “Güfte”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 14, İstanbul 1996, 217-218, <http://islamansiklopedisi.org.tr/gufte> (e. t. 27.02.2025)
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, C. I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- PAKSOY, Betül, “Güfte Mecmuası (Dûrbînîzâde Hâfız Mustafâ)”, *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, 2022, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gufte-mecmuasi-durbinizade-hafiz-mustafa-istanbul-arastirmalari-enstitusu-kutuphanesi-sevket-ra> (e.t. 21.03.2025)
- SONGUR, Serhat, *Ermeni Asıllı Bestekar ve İcracılarımızın Hayatları, Musikimizdeki Yeri ve Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999.
- TUĞLUK, İbrahim Halil, “Şâkir, Çukadâr Ahmed Aga-zâde”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sakir-cukadar-ahmed-agazade> (e.t. 26.03.2025)
- USLU, Recep “Türk Müziği Eğitim Tarihinde Güfte Mecmuaları ve İncelenme Esasları Üzerine Tespitler”, *Müzikte 2000 Sempozyumu*, (Haz. Yrd. Doç Dr. Göktan Ay), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, 158-168.
- USLU, Recep, “Başçavuş İsmail Ağa’nın Besteleri Ve Mecmua-yı Güfte’sinden (Berlin 3370) Tespitler”, *Yegah Müzikoloji Dergisi*, C. 5, S. 2, 2022, 128–150. <https://doi.org/10.51576/yymd.1226502>
- UYSAL BOZASLAN, Seda “Enderunlu Mehmet Âkif’in Mir’ât-i Şîr Adlı Tezkiresinin Muhtasar Bir Nüshası”, *Turkish Studies*, C. 7, S. 3, 2012, 2531-2568.
- UYSAL, Betül, *Hâfız Mustafâ Dûrbînî-zâde’nin Güfte Mecmuası (İaek Şevket Rado Yazmaları, Sr 078)*, Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce 2021.
- UZUN, Mustafa, “Mecmua”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara 2003, 265-268, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mecmua> (e.t. 27.02.2025).
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Osmanlılar Zamanında Saraylarda Musiki Hayatı”, *Belleten*, C. 41, Ankara 1977.
- YANBAL, Sema, *Şâkir Mehmed Efendi Dîvânı (Metin-İnceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2009.